

Сидоренко В.В. Кваліметричний аналіз об'єктів розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: критерії, макропараметри і рівні їх оцінювання / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2013. – № 4. – С. 35-42.

УДК 37.011.3-051:005.336.5[811.161.2+821]:37.091.12:005.963

Сидоренко В.В., завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та методики їх викладання
Донецького облППО, к.філол.н., доцент

КВАЛІМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТІВ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ: КРИТЕРІЇ, МАКРОПАРАМЕТРИ І РІВНІ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

Сидоренко В.В. Кваліметричний аналіз об'єктів розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури: критерії, макропараметри і рівні їх оцінювання

У статті запропоновано авторську методику комплексного кваліметричного аналізу об'єктів розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти. Розглянуто акмеограму як інструмент відстеження професійно-особистісної акмеодинаміки вчителя-словесника на всіх етапах міжетапційного циклу.

Ключові слова: багаторівнева циклічна науково-методична система, нова якість професійно-педагогічної дії, акмеограма розвитку педагогічної майстерності, акмеодинаміка, рівень педагогічної майстерності, словесник-майстер.

Постановка проблеми. Необхідною умовою визначення ефективності організації розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в просторі післядипломної освіти є експериментальна перевірка практичної реалізації концептуальних ідей, вихідних положень дослідження. Пізнання закономірностей професійного становлення вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти, удосконалення цього процесу повинно відбуватися на основі науково обґрунтованої та експериментально апробованої багаторівневої циклічної науково-методичної системи розвитку педагогічної майстерності як комплексу організаційно-мотиваційних, навчально-методичних, процесуально-технологічних, психолого-педагогічних, управлінських тощо заходів, належних організаційно-педагогічних умов, стимулювальних акмеологічних факторів, спрямованих на створення диференційованого акмеологічного простору для навчання протягом життя, вироблення творчої позиції залежно від соціальних запитів, вимог освітньої галузі «Мови і літератури», власних здібностей, професійних інтересів, компетентнісного досвіду тощо

(детальніше див.: [2; 4, с. 247-268]). Для цього має бути чітко визначений методологічний інструментарій, обрана система засобів, педагогічних технологій, моделей, сформована робоча гіпотеза, критерії та емпіричні показники верифікації, отже розроблена методика комплексного кваліметричного аналізу об'єктів розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз існуючих моделей і схем оцінювання професійно-педагогічної діяльності засвідчив, що вони **не можуть повною мірою використовуватися для оцінювання і виміру розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника в умовах післядипломної освіти.** Більшість із них не є кваліметричними, тобто в них лише спорадично описано вимоги до професійно-педагогічної діяльності, але чітко не визначено інструментарій вимірювання, методичні і технічні прийоми, показники і критерії, за якими можна прозоро оцінити наявність цих ознак. Також відсутній чіткий алгоритм дій для неперервного дослідження акмединаміки педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури за допомогою спеціально розроблених і адаптованих до умов післядипломної освіти методик вивчення, аналізу і необхідного подальшого коригування. Також недостатньою виявляється діагностична кваліфікація самого вчителя-словесника для розв'язання типових діагностико-педагогічних завдань відповідно до методології та методики психолого-андрагогічної діагностики. Відсутність адекватних вимірювальних інструментів розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника, її системоутворювальних складових у системі підвищення кваліфікації підтверджує **актуальність і значущість окресленої проблеми.**

Мета статті – конкретизувати об'єкти виміру розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури на всіх етапах міжкатестаційного циклу та запропонувати методику їх комплексного кваліметричного аналізу в просторі післядипломної педагогічної освіти. Відповідно до поставленої мети **основні завдання наукової статті**

окреслюємо наступним чином: 1) описати авторську систему оцінювання розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти; 2) визначити рівні розвитку педагогічної майстерності за критеріями і макропараметрами; 3) окреслити рангові оцінки досліджуваних компонентів системи, їх цифрові освітні індикатори; 4) розглянути акмеограму як інструмент для відстеження неперервної професійно-особистісної акмединаміки вчителя-словесника на всіх етапах міжтестастійного циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою неперервного спостереження за розвитком педагогічної майстерності вчителів української мови і літератури на відповідному етапі професіогенезу з урахуванням індивідуальних освітніх траєкторій, координації діяльності всіх суб'єктів мережевої взаємодії, прогнозування та здійснення інноваційного науково-методичного супроводу нами застосовувався **комплексний перманентний моніторинг**, що проводився в умовах післядипломної педагогічної освіти як єдине дослідження за визначеними пріоритетними напрямками, критеріями, індикаторами. Під **моніторингом** (від лат. *monitor* – попереджувальний, той, що попереду; англ. *monitoring* – контроль, відстеження) ми розуміємо систему контролю і психолого-андрагогічної діагностики, що передбачає комплекс процедур спостереження (збір, обробка, зберігання і поширення інформації), поточного оцінювання важливих перетворень в освітній системі, а також спрямування цих перетворень на досягнення визначених параметрів розвитку досліджуваного об'єкта, виявлення тенденцій і закономірностей. Комплексний перманентний моніторинг розвитку педагогічної майстерності вчителів української мови і літератури проводився на *індивідуальному* (відбувалась самооцінка суб'єктами моніторингу рівня педагогічної майстерності, професійно-педагогічної компетентності, творчого потенціалу, компетентнісного досвіду, технологічної культури), *локальному* (пов'язаний з організацією і проведенням дослідження, збором інформації у межах окремих експериментальних закладів з метою створення диференційованого

акмеологічного простору для розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника за індивідуальними освітніми траєкторіями), *муниципальному* (місцевими органами управління оцінювався рівень педагогічної майстерності вчителя-словесника в курсовий і міжкурсний періоди, порівнювалися результати діяльності мережі навчальних закладів, виявлялись проблеми і подальші перспективи), *регіональному рівнях* (відстежувався розвиток педагогічної майстерності освітнього об'єкта на рівні області, міста, району, з'ясовувалась ефективність інноваційного науково-методичного супроводу, диференційованих сервісних послуг). За ознаками здійсненої нами протягом усієї експериментальної роботи моніторинг можна охарактеризувати як *стратегічний, тактичний, оперативний* (за масштабністю мети), *стартовий, проміжний, підсумковий* (за етапами проведення), *продовжуваний* (за часовою залежністю), *перманентний* (за частотою процедур), *індивідуальний, фронтальний, груповий* (за організаційними формами), *зовнішній, внутрішній* (за характером відношень).

Об'єктом моніторингових процедур виступили критерії, макропараметри і рівні розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти. Саме *кваліметричний аналіз* допоміг здійснити кількісний підхід до опису об'єктів розвитку педагогічної майстерності, надати науково обґрунтовану оцінку, організувати системну психолого-андрагогічну діагностику професійної діяльності і рефлексії особистості.

Дослідження теоретико-методологічних засад розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури, власний науково-педагогічний і управлінський досвід, результати експериментальної роботи уможливили виділення рівнів сформованості педагогічної майстерності вчителя-словесника в умовах післядипломної освіти. Слід зауважити, що визначення рівнів педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури неможливе без установлення показників і формулювання

критеріїв їх оцінювання. Як слушно із цього приводу зауважує Г.І. Хозяїнов [5, с. 86-87], тільки за показниками педагогічної майстерності можна говорити про наявний рівень професійного зростання і вдосконалення. Оскільки наукова категорія педагогічної майстерності інтерпретується нами як інтегрована характеристика професійно-педагогічної діяльності вчителя української мови і літератури, то і критерії також мають бути інтегрованими, а показники – чітко визначати розвиток професійних умінь, навичок, компетентностей і компетенцій учителя-словесника. Ми врахували це при створенні **авторської системи оцінювання розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти**. Для реалізації завдань педагогічного експерименту нами було розроблено критерії і макропоказники розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника на всіх етапах міжатастаційного циклу з урахуванням інноваційних викликів освітньої галузі, соціокультурних трансформаційних процесів тощо. *На основі якісних характеристик виділених критеріїв та їх макропоказників визначено і конкретизовано рівні педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломному освітньому просторі.*

Критерії педагогічної майстерності (від гр. *κρίτηριον* – здатність розрізнення; засіб судження, мірило) – певна ознака або ознаки, на підставі яких здійснюється оцінка професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості вчителя української мови і літератури, сформованості у нього спеціальних здібностей, професійно значущих якостей і властивостей, художньо-педагогічної творчості, здатності до неперервного професійно-особистісного зростання протягом життя тощо. Вони дозволяють здійснити комплексну акмединаміку рівнів педагогічної майстерності у професійно-діяльнісній, індивідуально-особистісній і мотиваційно-рефлексивній сферах, простежити зміни в розвитку того чи іншого суб'єкта професійно-педагогічної діяльності. **Критеріями педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури**, за якими можна об'єктивно спостерігати

акмединаміку діяльнісної, особистісної та мотиваційної сфер учителя-словесника в системі післядипломної освіти, визначено такі, як: професійно-діяльнісний, індивідуально-особистісний і акмеологічний або мотиваційно-рефлексивний. Проте для того, щоб ті чи інші дані набули статусу критерію, показника, необхідно їх інтерпретувати, насамперед установивши зв'язки з іншими даними, які певним чином характеризують об'єкт, явище, систему, що вивчається, та дають можливість провести її комплексну оцінку [1, с. 35].

Показник (параметр) педагогічної майстерності вчителя-словесника – це доказ, характерологічна ознака певного аспекту критерію (професійно-діяльнісного, індивідуально-особистісного, мотиваційно-рефлексивного) педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури. Показник фіксує певний стан чи рівень досліджуваної реальності за виділеним критерієм. Тобто показник – конкретизація виділених критеріїв педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури за певними ознаками, що відображають нову якість здійснення вчителем-словесником професійно-педагогічної діяльності, її результативність, створений інноваційний освітній продукт, формування професійно-особистісних якостей і властивостей суб'єкта діяльності як словесника-майстра, акмепрофесіонала. Відповідно до міри прояву показників можна говорити про більший або менший ступінь вираження того чи іншого критерію. Отже, критерій і параметр співвідносяться як загальне та часткове, конкретне. За показниками педагогічної майстерності визначається наявний рівень професійного зростання і вдосконалення вчителя української мови і літератури. Отже, **критерії і макропоказники виділено і охарактеризовано так, щоб вони цілковито відбивали структурно-функціональні, змістові компоненти процесу розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника в системі післядипломної освіти.** Деталізуємо критерії розвитку педагогічної майстерності цілісною системою відповідних макропоказників, які відтворюють певну властивість досліджуваного об'єкта та його компонентного складу.

Професійно-діяльнісний критерій педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури конкретизовано за такими макропараметрами: *гуманістичність*, що окреслює особистісно зорієнтовану, дитиноцентричну, суб'єкт-суб'єктну, фасилітативну спрямованість професійно-педагогічної діяльності вчителя-словесника, створення ним диференційованого комунікативно-ситуативного освітнього простору для гармонійного розвитку учня-комуніканта, компетентного читача, конкурентоспроможного випускника відповідно до сенситивних періодів вивчення навчального предмета; *нова якість професійно-педагогічної дії*, що дозволяє простежити поєднання цільового, змістового, процесуального, ціннісно-світоглядного, результативного аспектів професійно-педагогічної діяльності вчителя української мови і літератури, модернізацію компонентів педагогічної системи (навчально-виховних цілей, змісту, відношень), вироблення самобутньої, ексклюзивної системи професійно-педагогічних дій, індивідуально-творчого стилю, створення Авторської системи діяльності, певної концепції, методики викладання предмета, персонал-технології; *професійно-педагогічна компетентність*, що передбачає комплексне поєднання ґрунтовних, систематичних знань, професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій; *акмелінгвістична культура*, що окреслює культуру лінгводидактичного мислення і мовлення вчителя, ступінь володіння ним комунікативними атрибутами майстерного мовлення, вироблення індивідуального мовного стилю; *продуктивність професійно-педагогічної діяльності і системність*, що слугує для визначення функціонального результату нової якості, індивідуального творчо-інноваційного внеску у розвиток професійно-педагогічної сфери; *художньо-педагогічна творчість*, що зумовлена змістом професійно-педагогічної діяльності вчителя-словесника та охоплює його широкий кругозір, пізнавальні інтереси, ініціативність, творчий досвід, активну професійну позицію, високу самоорганізацію, здатність до педагогічної імпровізації, нестандартність; *інновативність*, що уможлиблює визначення рівня

технологічної культури вчителя української мови і літератури, якість упровадження в систему роботи інноваційних освітніх підходів, технологій, методів, прийомів, ідей, внесок у культуру професійної спільноти та ін.

Індивідуально-особистісний критерій включає ціннісно-смысловий професійний простір, спеціальні педагогічні здібності, професійно важливі й особистісні якості вчителя української мови і літератури, зокрема педагогічну щирість і чесність, духовність, гуманність, доброзичливість, національну гідність, любов до української мови, історії, традицій, інтелігентність, інтелектуальну культуру, тактовність, самокритичність тощо.

Мотиваційно-рефлексивний критерій педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури вичерпно розкривається через макропараметр *акмеологічності*, що зорієнтований на виявлення акмединаміки розвитку компонентного складу педагогічної майстерності вчителя-словесника в умовах післядипломної освіти, його професійно-фахове й індивідуально-особистісне зростання, неперервне самовдосконалення і самоактуалізацію протягом усього міжатастаційного циклу, набуття метакомпетентностей, предметних компетентностей і компетенцій, збагачення компетентнісного досвіду новим професійно значущим змістом.

Перераховані критерії і макропараметри вважаємо необхідними для визначення певного рівня педагогічної майстерності, якого досяг учитель української мови і літератури на конкретному етапі професіогенезу. Крім зазначених вище, додатковими, навіть певною мірою конкретизувальними до того чи іншого критерію можуть також слугувати: *діалогічність* (за характером стосунків із суб'єктами професійно-педагогічної взаємодії, зокрема учнями, колегами, батьками, соціумом тощо), *оптимальність* (за вибором засобів навчання і виховання усебічно гармонійної особистості), *технологічність* (за ефективністю і науковістю навчально-пізнавального і виховного процесу) тощо. Проте, на нашу думку, кількісне збільшення критеріального складу тільки ускладнює визначення комплексного показника педагогічної майстерності, утруднює окреслення того чи іншого рівня.

Визначення чітких критеріїв розвитку педагогічної майстерності дозволяє отримати інструментарій як систему методичних і технологічних прийомів для здійснення комплексного перманентного моніторингу професійної компетентності і кваліфікованості вчителя-словесника, простежити позитивні зміни в акмединаміці педагогічної майстерності, слугує орієнтиром для самооцінювання і самопланування професійно-педагогічної діяльності.

Відповідно до розроблених критеріїв і макропараметрів нами виділено **рівні розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти**, що визначаються не тільки за ступенем сформованості компонентів професійно-педагогічної діяльності, але й з урахуванням поступового ускладнення, розширення і варіювання сфер діяльності, зростання складності вирішуваних професійних завдань, підвищенням ролі особистості педагога.

Рівень педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури – це характеристика досягнення суб'єктом професійно-педагогічної діяльності певного ступеня професіоналізму діяльності та професіоналізму особистості, сформованості професійної компетентності і художньо-педагогічної творчості, набутих протягом міжкваліфікаційного циклу компетенцій для забезпечення продуктивності і якості навчально-виховного процесу, розвитку усебічно гармонійної особистості. Причому професійно-діяльнісний, особистісний та мотиваційно-рефлексивний критерії мають різний ступінь прояву на певних етапах професіогенезу вчителя-словесника, тобто у періоди професійного становлення, розвитку, удосконалення, актуалізації, що безпосередньо корелюються з рівнями педагогічної майстерності, зокрема репродуктивним, оптимальним, досконалим, продуктивно-технологічним (інноваційно-перетворювальним). Отже, рівень педагогічної майстерності зумовлений відповідною фундаментальною підготовкою вчителя-словесника на філологічному факультеті вищого навчального закладу, сформованими протягом професійно-педагогічної діяльності компетентностями, досвідом, що уможливорює виконання

професійно-педагогічної діяльності, демонструє відповідний ступінь кваліфікованості, професіоналізму, творчості. Розглянемо рівні педагогічної майстерності на основі розроблених критеріїв і макропоказників детальніше.

I рівень педагогічної майстерності – репродуктивний. Професійно-педагогічна діяльність учителя української мови і літератури включає відтворювальні, наслідувальні (за теоретичним зразком, еталоном, схемою), копіювальні дії колег, репродукування засвоєних у вузі знань, моделей перспективного досвіду, освітніх технологій, традиційно-стереотипних форм і методів роботи без урахування інноваційних завдань освітньої галузі «Мови і літератури», конкретних умов навчання, суб'єктного досвіду школярів, мети і завдань уроку. Проявляється недостатній компетентнісний досвід учителя-словесника у професійній, особистісній, мотиваційній сферах; інтуїтивний спосіб вирішення професійно-педагогічних завдань; відсутність власного методичного почерку, послідовної системи професійно-педагогічних дій. Низький рівень навчальних досягнень учнів. Подальшого вдосконалення потребує культура мовлення, індивідуальна мовленнєва манера і стиль спілкування із суб'єктами навчально-виховного процесу. Розроблений проект розвитку педагогічної майстерності набуває декларативного характеру (в умовній критеріальній шкалі становить до 25 % від теоретично можливих 100%).

II рівень педагогічної майстерності – оптимальний. Учитель української і літератури із набуттям компетентнісного досвіду виробив певну систему професійно-педагогічних дій, що забезпечують вирішення стратегічних завдань освітньої галузі «Мови і літератури». Відтворює опановані способи професійно-педагогічної діяльності, продуктивні моделі професійно-педагогічного спілкування, освітні підходи і технології, комбінуючи, трансформуючи й обираючи їх відповідно до мети і завдань, конкретної навчально-виховної ситуації. Учитель-словесник частково зреалізовує цільовий, змістовий, процесуальний, ціннісно-світоглядний, результативний аспекти професійно-педагогічної діяльності, яка

характеризується середньою результативністю на рівні навчального закладу, результативність міського рівня має безсистемний, нестабільний прояв. Розвиток педагогічної майстерності протягом міжтестастійного циклу здійснюється за індивідуальною освітньою траєкторією (в умовній критеріальній шкалі – до 25-50 % від теоретично можливих 100 %).

III рівень педагогічної майстерності – досконалий. Навчально-виховний процес переведено на технологічний (новаторський) етап проектування і моделювання освітньої системи з урахуванням дидактичних цілей, заданого рівня засвоєння навчального матеріалу, набуття компетентностей і компетенцій з тієї чи іншої теми (розділу, курсу), суб'єктного досвіду школярів тощо. Проте моделювання системи професійно-педагогічної діяльності, її цільового, змістового, процесуального, ціннісно-світоглядного, результативного аспектів відбувається не в цілому, а тільки за певними питаннями. Учитель-словесник успішно зреалізовує програми з української мови і літератури, коригуючи, творчо доповнюючи, вносячи зміни, забезпечуючи ефективний навчально-методичний супровід (авторські програми, підручники, спеціальні і факультативні курси тощо) для формування всебічно гармонійної мовно-мовленнєвої особистості. Професійно-педагогічна діяльність учителя української мови і літератури характеризується високою, стабільною результативністю учнів на рівні навчального закладу, високими показниками на обласному, всеукраїнському рівнях. Соціально активна і соціально відповідальна особистість, має сформований ціннісно-смысловий простір, вироблені у професійно-педагогічній діяльності професійні пріоритети, морально-етичні орієнтири, ціннісно-світоглядну позицію, професійно важливі якості (мовно-літературна ерудованість, здатність до антиципації, гуманність, доброзичливість, національна гідність, любов до української мови, інтелектуальна культура тощо). Учитель-словесник творчо моделює завдання власного проекту розвитку педагогічної майстерності протягом міжтестастійного циклу, веде

неперервний пошук ефективних форм, методів, прийомів самоактуалізації (в умовній шкалі – 50-75 % від можливих 100 %).

IV рівень педагогічної майстерності – продуктивно-технологічний або інноваційно-перетворювальний. Найвищий рівень розвитку педагогічної майстерності, що гармонійно інтегрує професіоналізм, новаторство, художньо-педагогічну творчість у професійно-діяльнісному, індивідуально-особистісному та мотиваційно-рефлексивному аспектах. Розглядуваний рівень визначається *новою якістю професійно-педагогічної дії* вчителя-словесника, що характеризується оригінальністю, творчістю і дає професійно значущий результат, індивідуальний внесок у розвиток професійної спільноти у формі розроблених персонал-технологій, методики викладання предмета, Авторської системи діяльності тощо. Словесник-інноватор, самомотивований на експеримент, дослідження, неперервний педагогічно-методичний пошук. Філологічно обдарована особистість; на високому рівні володіє спеціальними педагогічними здібностями (професійно-комунікативними, акмелінгвістичними, літературно-творчими, артистичними тощо), має концептуальне професійне мислення. Висока результативність учнів (предметні олімпіади, конкурси тощо) на обласному, всеукраїнському, міжнародному рівнях. Перспективний педагогічний досвід поширює на міському, обласному (всеукраїнському, міжнародному) рівнях. Учитель-словесник проводить авторські курси підвищення кваліфікації у формі авторської творчої майстерні, творчої лабораторії, авторської школи тощо. Наставницька діяльність ґрунтується на позиціях співтворчості, співдії, новаторства та цілковитої самоактуалізації у професійному просторі. Учитель-словесник творчо і мобільно зреалізовує програму (проект) розвитку педагогічної майстерності. Простежується стабільна висхідна акмединаміка професійно-особистісного зростання в міжтестастійний період (в умовній шкалі – 75-100 %).

Протягом усього міжтестастійного циклу професійну акмединаміку вчителів української мови і літератури за виділеними критеріями,

макропараметрами, рівнями відстежено за допомогою розробленого автором документу – *Акмеограми розвитку педагогічної майстерності*.

Акмеограму витлумачуємо як аналіз видів професійної діяльності, її мети, мотивів, засобів, структуру, функції, алгоритми дій і операцій, опис акмеологічних інваріантів у суб'єктивних характеристиках професійної діяльності, в її якостях, що забезпечує поступальний розвиток, професійне самовдосконалення спеціаліста, його просування до високих рівнів професіоналізму (за А.О. Деркачем, А.К. Марковою, С.С. Пальчевським); специфічну систему вимог, умов і акмеологічних (об'єктивних і суб'єктивних) факторів, що сприяють прогресивному розвитку педагогічної майстерності та особистості фахівця. Причому акмеограма завжди індивідуальна, складається виключно для конкретного фахівця і спрямована на його індивідуальний розвиток педагогічної майстерності. Розглядуваний документ уможлиблює підготовку спеціаліста в системі післядипломної освіти як суб'єкта власного розвитку до рівня найвищих досягнень, який готовий продуктивно і творчо вирішувати інноваційні освітні завдання, обирати шлях і вершини досягнення педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією.

Для простеження акмединаміки педагогічної майстерності ми розробили професійно-кваліфікаційні та особистісні вимоги до професійно-педагогічної діяльності вчителя української мови та літератури на засадах акме-синергетичного, андрагогічного і компетентнісного підходів, беручи за основу чотирьохрівневу модель розвитку компетентності спеціаліста (Леклерк, С.А. Калашникова). Розглядувані вимоги передбачають розвиток *інформаційної, діяльнісної, креативної та розвивальної функцій*, які, у свою чергу, безпосередньо корелюють із знанневими, умінневими, поведінковими, ціннісно-мотиваційними компетенціями. Ці характеристики слугують певною домінантою для розробки стандартів післядипломної освіти, допомагають учителю-словеснику змодельовати розвиток педагогічної майстерності за індивідуальною траєкторією. Зокрема в Акмеограмі розвитку

педагогічної майстерності вчителя-словесника **макропараметр «Гуманістичність»** конкретизовано за такими показниками: *знання (інформаційна функція)* сенситивних періодів мовно-літературного розвитку учнів; принципів побудови гуманістично спрямованого навчально-виховного процесу; способів організації діяльнісно-активного процесу на засадах індивідуалізації та фасилітації; *уміння (діяльнісна функція)* наповнювати зміст навчальних програм ціннісним змістом; організувати особистісно зорієнтовану, дитиноцентричну, суб'єкт-суб'єктну, фасилітативну діяльність; створювати диференційований комунікативний освітній простір для розвитку учня-комуніканта, компетентного читача; сприяти визначенню учнем своєї перспективи, побудови траєкторії особистісного духовно-мистецького, мовно-літературного зростання; формувати у школярів систему морально-етичних орієнтирів; *володіння (розвивальна функція)* способами створення позитивно-гармонійної навчальної атмосфери і належної мотивації, прийомами гуманізації навчально-виховного процесу, організації співдії; *установки до (креативна функція)* співтворчості, співпраці; аксіологічності, референтності.

Макропараметр «Нова якість професійно-педагогічної дії» передбачає: *знання (інформаційна функція)* інноваційних ролей, функцій, принципів діяльності та установок словесника й учнів в умовах реформування мовно-літературної освіти; способів забезпечення продуктивності і якості навчально-виховного процесу; *уміння (діяльнісна функція)* модернізувати компоненти педагогічної системи (навчально-виховні цілі, зміст, відношення); миттєво трансформувати вміння та елементи (зовнішні і внутрішні) педагогічної техніки задля коригування дидактичної структури уроку; виробляти самотутню, ексклюзивну систему професійно-педагогічних дій, індивідуально-творчий стиль; створювати Авторську систему діяльності (концепцію, методику викладання предмета, персонал-технологію); продуктивно діяти в освітній, професійній і життєвій сферах; поширювати передові перспективні ідеї; оцінювати власний рівень педагогічної майстерності, можливості, професійні потреби, запити, установки;

створювати власну позитивно-гармонійну «Я-концепцію», що поєднує європейську та національну ідентичність, самооцінку і саморозвиток; вирішувати стратегічні й тактичні завдання; кваліфіковано, професійно проводити проектно-конструкторську (планувальну), аналітико-прогностичну, процесуальну діяльність на технологічному рівні; поширювати власний перспективний досвід; будувати гіпотетичну модель випускника відповідно до інноваційних підходів, методів і освітніх технологій мовно-літературної освіти; *володіння (розвивальна функція)* методами і формами організації допрофільного і профільного навчання, стимулювання творчої діяльності; *установки до (креативна функція)* методичної мобільності й оновленого способу мислення; вироблення нової якості професійної дії, індивідуального продуктивного стилю діяльності тощо.

Для кількісного вимірювання рівнів педагогічної майстерності окреслено рангові оцінки досліджуваних компонентів системи, цифрові освітні індикатори, що відтворюють певну властивість та визначаються за ступенем сформованості та реалізації. **Освітні індикатори** (від англ. *indicator* – індикатор, показник) – це теоретично неподільні у конструкті методики елементарні емпіричні показники, на підставі вимірювання яких за допомогою питань, тестових завдань, фіксованих одиниць спостереження визначаються педагогічні діагнози [1, с. 35], тобто висновки про реальний стан розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури, що ґрунтуються на узагальнювальній інформації, зібраної за допомогою різноманітних діагностичних методик. Кожен макропоказник виділених нами критеріїв оцінювався за **12-бальною шкалою** залежно від рівня сформованості та реалізації у професійно-діяльній, індивідуально-особистісній, мотиваційно-рефлексивній сферах. Індикаторами критеріїв, що відтворюють певну властивість досліджуваного об'єкта, визначено такі: $R_{\text{пм}}$ – репродуктивний рівень педагогічної майстерності (1-3 бали), $O_{\text{пм}}$ – оптимальний рівень педагогічної майстерності (4-6 балів), $D_{\text{пм}}$ – досконалий рівень (7-9 балів), $PT_{\text{пм}}$ – продуктивно-технологічний (10-12 балів). **Рівень**

педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури вираховується щорічно за формулою:

$$P_{\text{ПМ}} = \frac{\text{сума набраних балів за макропоказниками}}{\text{максимально можлива кількість балів}} \times 100$$

де $P_{\text{ПМ}}$ – рівень педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури. Причому якщо $P_{\text{ПМ}}$ становить від 75 % до 100 % – продуктивно-технологічний рівень розвитку педагогічної майстерності; $P_{\text{ПМ}}$ від 50 % до 75 % – досконалий рівень розвитку педагогічної майстерності; $P_{\text{ПМ}}$ від 25 % до 50 % – оптимальний рівень розвитку педагогічної майстерності; $P_{\text{ПМ}}$ до 25 % – репродуктивний рівень розвитку педагогічної майстерності.

Суттєвим індикатором динаміки зростання педагогічної майстерності є показник акмединаміки педагогічної майстерності ($АД_{\text{ПМ}}$). Акмединаміка розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника визначається сумарно з урахуванням виділених нами критеріїв, макропараметрів, рівнів і кількісних індикаторів їх оцінювання за формулою:

$$АД_{\text{ПМ}} = P_{\text{ПМ5}} - P_{\text{ПМ1}}$$

де $АД_{\text{ПМ}}$ – динаміка змін педагогічної майстерності вчителя української мови та літератури, $P_{\text{ПМ5}}$, $P_{\text{ПМ1}}$ – індикатори рівня педагогічної майстерності відповідно на 5-му та 1-му роках вимірювання. Якщо $АД_{\text{ПМ}}$ становить більше 20 %, то коректно говорити про *перспективно-продуктивну акмединаміку розвитку педагогічної майстерності*, $АД_{\text{ПМ}}$ дорівнює від 10 % до 20 – *перспективно-перфекційна акмединаміка розвитку педагогічної майстерності*, $АД_{\text{ПМ}}$ від 0 до 10 % – *стала акмединаміка розвитку педагогічної майстерності*, $АД_{\text{ПМ}}$ менше 0 % – *регресивна акмединаміка розвитку педагогічної майстерності*. При цьому враховується прояв творчості, системність роботи в міжтестастійний період, результативність власного професійного зростання протягом міжтестастійного циклу.

Висновки. Отже, виділені і конкретизовані рівні розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури взаємопов'язані між собою, кожен попередній із них зумовлює наступний, при цьому відбиваючи

динаміку формування, становлення і вдосконалення основних системоутворювальних компонентів структури. Прогресивна акмединаміка розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника полягає в русі від копіювальних способів вирішення професійних завдань до системного, авторського, творчого перетворення професійно-педагогічної дійсності, вироблення нової якості професійно-педагогічної дії.

Список джерел

1. Лукіна Т.О. Вимірювання та управління якістю освіти : навчально-методичні матеріали [Текст] / Тетяна Олександрівна Лукіна. – К., 2008. – 50 с.
2. Сидоренко В.В. Багаторівнева циклічна модель професійно-особистісного зростання вчителя-словесника за кредитно-модульною системою організації навчання [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко // Післядипломна освіта в Україні. – К., 2010. – № 1. – С. 55-60.
3. Сидоренко В.В. Підготовка вчителя української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко / Компетентнісний підхід у неперервній освіті : колективна монографія / за наук. ред. І.Г. Єрмакова. – Донецьк: Каштан, 2012. – С. 204-237.
4. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2012. – 492 с.
5. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя : метод. пособ. [Текст] / Геннадий Иванович Хозяинов. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.
6. Sydorenko V.V. Methodological vectors of innovative development of pedagogical skills of a teacher of Ukrainian language and literature in the post-graduate education [Text] / V.V. Sydorenko // Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki, psychologia i socjologia. – 2012. – № 19(64) – P. 21-27.